

Батаканова С.Т., Таникулова Б.К.

МЕКТЕПТЕ КӨРКӨМ ЧЫГАРМАЛАРДЫ ОКУТУУНУН МЕТОДОЛОГИЯЛЫК НЕГИЗДЕРИ

Батаканова С.Т., Таникулова Б.К.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В ШКОЛЕ

S.T. Batakanova, B.K. Tanikulova

METHODOLOGICAL BASIS OF TEACHING OF FICTION COMPOSITIONS IN SCHOOL

УДК: 82.09

Илимий макалада көркөм чыгармаларды талдоодогу методологиялык проблемалар каралды. Педагогиканын жалпы методологиясы: таанып билүүнүн жана диалектиканын жалпы жоболору; карама-каршылыктардын күрөшү жана биримдиги жөнүндөгү мыйзамы; сандык өзгөрүүлөрдүн сапаттык өзгөрүүлөргө өтүү мыйзамы; таанууну таануу мыйзамы; окутуунун өлкөнүн социалдык-экономикалык, саясий өнүгүшүнө жана адамдардын улуттук өзгөчөлүктөрүнө көз каранды экендигин таануу; окутуу педагогикалык, психологиялык ойлордун өнүгүү деңгээлине, билим берүү мекемелеринин структурасына, билим жана тарбиялоо жумуштарынын абалына көз каранды экендиги каралды.

Негизги сөздөр: методологиянын иерархиясы, илимий таанымдын түзүлүү принциптери, формалары жана ыктары, илимий метод, гносеология, кайра түзүү, философиялык, жалпы илимий, конкреттүү илимий, технологиялык, методологиялык рефлексия, дидактика, методика, турмуштук-адеп-ахлактык, социалдык-прагматикалык, позитивдүү-эстетикалык, саясий-эстетикалык, диний-мистикалык.

В научной статье рассмотрены анализ художественных произведений и проблемы методологических подходов. Общая методология педагогики: общий метод познания и диалектики; закон противоречия и единения; закономерность от количественного к качественному; закон познания; познание социально-экономического, политического развития страны и национальной особенности, педагогическое учение, развитие психологической мысли, структура образовательных учреждений, необходимость образовательно-воспитательных работ.

Ключевые слова: иерархия методологии, принцип познания науки, формы и методы, научный метод, гносеология, вновь составление, философский, общая научная, конкретно-научная, технологическое, рефлекс методологии, дидактика, методика, социально-прагматическое, позитивно-эстетическое, политическо-эстетическое, религиозно-мистическое.

This article deals with the scientific works of art and the problems of methodological approaches. The general methodology of pedagogy: a general method of learning and dialect; the law of contradiction and unity; pattern from quantitative to qualitative; knowledge of the law; knowledge of the socio-economic and political development of nationally and especially, pedagogical teaching, development of psychological thought, the structure of educational institutions, need in educational work.

Key words: hierarchy methodology, principle knowledge of science, forms and methods, scientific methods, epistemology, again development, philosophical, general

scientific, concrete scientific, technological, reflex methodology, didaktika, technique, social and pragmatic, positive-aesthetic political-aesthetic, religious mystic.

Көркөм чыгармага талдоо жүргүзүүнүн методологиялык негиздерине киришүүдөн мурда «методологияга» тиешелүү айрым маселелерди тактап алуу зарыл. Ал ишмердүүлүктүн структурасы, логикалык уюштурулушу, методдор жана каражаттар жөнүндөгү окуу; илимдин методологиясы – илимий таанымдын түзүлүү принциптери, формалары жана ыктары жөнүндөгү окуу (Советский энциклопедический словарь – М.: Советская энциклопедия, 1988. – С 797.). Тыянактап айтканда, методология тигил же бул илимде колдонулуучу изилдөө ыктарынын жыйындысы жана таанымдын, илимдин илимий философиясы болуп эсептелет (Современный философский словарь. – Л.-М.: Панпринт, 1998, - С. 487-488).

Азыркы илим-изилдөө чөйрөсү методология түшүнүгү аркылуу биринчи кезекте белгилүү нерсеге, багытка карата илимий таанып-билүүнү, илимий андаштырууга зарыл болгон принциптердин түзүлүшүн жана алар жөнүндөгү окууну, жалпылаштырып айтканда, илимий таанып-билүүчүлүк ишмердүүлүктүн жөндөмдөрүн жана формаларын туюнтуп берүүдө аныкталууда. Дагы тагыраак айтканда, ал: теориялык жана практикалык ишмердүүлүктү уюштуруунун жана жүргүзүүнүн принциптеринин жана ыктарынын, жолдорунун системасы (1); таанып билүү ишмердүүлүгүнүн илимий методу жөнүндөгү окуу (2); тигил же бул илимге колдонуучу бардык методдордун жыйындысы (3). Методологиянын пайдаланышына байланыштуу гносеологиялык (а), алдын ала билүү, айтуу (б), кайра түзүү (в) жана уюштуруу (г) милдеттери бар.

Илимде методологиянын иерархиясы бар экендиги да таанылган. Илимдин структурасында төрт деңгээл бөлүнүп көрсөтүлөт: 1. философиялык, 2. жалпы илимий, 3. конкреттүү-илимий, 4. Технологиялык. Методологиянын бардык деңгээли белгилүү учурларда бири-бирине багынып турат жана татаал системаны уюштурат (Крившенко Л.П., Вайндорф-Сысоева М.Е. Методология педагогики и методы педагогических исследований. //В кн.: Педагогика, под. ред. Л.П. Крившенко.- М.: Проспект, 2009. – С. 49-50).

Эгер ушул өнүттөн алсак, методология көркөм чыгармага талдоо жүргүзүүгө карата илимий-методикалык изилдөөнүн компоненттерин аныктайт. Ошону менен катар аны чечүүнүн, аткаруунун жолдорун аныктоого мүмкүнчүлүк түзөт. Бул түшүнүктөрдү конкреттүү илимге карата да колдонуу зарыл. Көркөм чыгармага талдоо жүргүзүү өнүтүнөн алсак, методология бизге изилдене турган меселелерди иликтөө процессинде жана аны чечүүдө иш-аракеттин кайсынысын биринчи, кайсынысын экинчи коюу менен бирге алардын иретин да, тартибин да аныктайт. Ошондой эле ишти иликтөөдө башынан аягына чейинки ырааттуулукту элестетүүнү шарттайт. Ал изилдөөчүнүн жеке ишмердүүлүгү аркылуу объектиге карата өз пикирин жыйноону, жеке көз карашы менен ар тараптуу андаштырууну башкы орунга көтөрөт да, ошол иликтөө талап кылган ишке карата акырындап калыптануучу методологиялык рефлексияны (адатты) жаратат.

Методология мектепте көркөм чыгарманы талдоо жүргүзүүгө карата гана маанилүү кызмат аткарбастан, жалпы педагогикалык ишмердүүлүктү уюштурууга да өз таасирин тийгизет, т.а., методология окутуу процессиндеги бардык аракетти көз жаздымда калтырбай караштыруу аркылуу аны педагогикалык илимдердин теориялык шарттарына туура келген жолдор аркылуу чечүү максатын көздөйт жана дидактикалык, методикалык кабылдоого, өркүндөтүүгө багытталган ишмердүүлүктү толугу менен ичине алат.

Окуу программасына сунушталган чыгармаларды талдоого карата методологиялык мамиледе философиялык деңгээл канчалык маанилүү экендигин өз ара салыштыруу, аларды катар коюп талдоо менен чечмелеп берели. Маселен, окуу программасында V класстар үчүн сунушталган «Акыл Карачач», «Алтынкуш», «Акылдуу дыйкан» (Кыргыз адабиятынын программасы. V-XI класстар үчүн. – Б.: Педагогика, 2006. – Б. 10.) элдик жомоктору өз доорунун талабына ылайык айтылган, А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы» жомогуна же жөн гана автордук концепция катары чыгарманын толук өзөгүн ээлей турган Ч.Айтматовдун «Бугу эне» жомогун катар коюп, бир ыкмада, бирдей деңгээлде жана философиялык жагынан окшош түшүнүктөр менен окуучуларга жеткирүүгө болбойт. Ырас, жанрдык чегине, адабий талдоо жүргүзүүдө жомоктордун табиятына бирдей ой пикир айтылышы мүмкүн. Бирок адам жашоосун анализдеп, жан дүйнөсүн, психологиясын көркөм чечмелеп берүү касиетине келгенде аталган жомоктордун көтөргөн жүгү ар башка, түркүн боёктуу. Мисалга, элдик жомокторго өз доорунун көркөм элесин чагылдырууга келгенде бирдей философиялык ой пикир айтылып, жакын жыйынтык чыгарууга мүмкүндүк болсо, А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы» жомогу аркылуу автордун ой жоруну, көз карашы, жомок менен чечмелөөгө далалаттанган көркөм түшүнүүсү адабият мугалиминен кошумча талдоону талап кылат (Артыкбаев К., 2004. – Б. 68.). Ошондой

эле, адабий талдоо жүргүзүүдө Ч.Айтматовдун «Бугу эне» жомогу, бул, кадимки эле жомок эместигин, аны кайрадан иштеп чыгууда сүрөткердин чеберчилигин, фольклордук материалдын повестин өзөгүндөгү ордун, автордун сюжетке мамиле кылууда стилдик чеберчилигин, жазуучунун максатын ж.б. (Асаналиев К., 2004. – С. 90-123.) мугалим көз жаздымда калтырбай талдайт.

Мугалим окуучуларга материалдын толук жеткиликтүү болушун камсыз кылууда окутуп жаткан сабактын мазмунуна, талдоону талап кылган көркөм булакка, сүрөттөө манерасына, жазуучунун чеберчилигине жана балдардын реалдуу турмуш көрүнүшүн кабылдаган философиялык дүйнө кабылдоосуна «кысым» көрсөтпөй, ар бир чыгарманы автордук позициядан туруп талдаса, дароо максатына жетет. Андан тышкары, мугалим Калыгулдун санат-насыят ырларын, заман, турмуш, келечек жөнүндөгү ойлорун баяндаган «Калыгулдун сөзүндө», «Санат-насыят, терме ырларында» андан соң «Акыр заманда» берилген дүйнө таанымын, Токтогулдун «Жаштарга», «Гүлдөп ал», «Дүнүйө», «Карылык», ж.б. ырларында чагылдырылган жашоого карата көз карашына, кабылдоосуна катар коюп, ал тургай бир ыкта түшүндүрүү мүмкүн эмес. Бул эки акындын философиялык көз карашы, турмушту таанып-билүүсү эки бөлөк мазмунга ээ болгондуктан, алардын чыгармаларын окуучуларга жеткирүүдө сабактын өзөгүн түзүүчү эки башка методологиялык мамиле зарыл болот. Анткени, Калыгулдун чыгармачылыгы абсолюттук идеализмге негизделип, анын көз карашы боюнча бул жашоо бир гана теңирдин буйругу менен боло тургандай көрсөтүлөт. Аны кубултууга эч кимдин акысы жок, кааласа да өзгөртө албай турган сыяктуу көркөм чечмеленип, жалпысынан, ушул идея чагылдырылган болсо, Токтогул өзүнүн аталган тематикадагы ырларында жарандын жеке аракетине артыкчылык берет, бардык нерсе адамдын өзү каалагандай болот деп эсептейт. Эгерде Калыгулдун ырларында кылымдап калыптанып келген диний-мистикалык философия башкы орунга коюлуп, ааламдагы жашоону кимдир бирөө башкарып, атүгүл ошол «программалап», андан тышкары болууну каалаган пенде жазасын алат деген ой жорум, диний абсолюттук консервативдүү корутунду жетекчиликке алынып, ой берилет (Ирисов П. 2004. – Б. 84-85.). Токтогул ошол эле туюмдарды, адамдардын жашоосун жеке тиричилик ыргагына, пендечилигине коюп, ошол бийиктиктен туруп баалайт. Натыйжада, Токтогул адамдарды ушул өзү жашап жаткан тирүүлүктү түшүнүп билүүгө, аны туура жана ыгы менен пайдаланууга чакырык салат (Султанов О. Түбөлүк кенч. //Китепте: Сатылганов Т. Чыгармалардын эки томдук жыйнагы. – Ф.: Адабият, 1989, 1-том. – Б. 8-9.). Калыгулдун бардыгын дин менен, кандайдыр бир абсолюттук идеал-кудайга байланыштырган көркөм-эстетикалык дөөлөттөрүнөн айырмаланып турат.

Ошондой эле көрүнүштү Арстанбек менен Барпынын чыгармачылыгынан да байкоого болорун мугалим эске алат. Арстанбектин «Тар заман» поэмасында элдин эртеңки жашоосунун табышмактары адамдардын пейлине, ниетине ж.б. түшүнүктөргө байланыштуу чечмеленип, адамзаттын жакшы жашоосунун башаты индивидуалдуу субъективизмге негизделген идеализм алкагында каралса (Саманчин Т. Арстанбек. //Китепте: Арстанбек. Ырлар. – Б.: КЭ, 1994. – Б.162-163.), Барпы бардык нерсени объективдүүлүккө, диалектикалык өсүп-өнүгүүсү бар материализмге алып барып такайт (Даутов К. Таланттар жана тагдырлар. – Ф.: Адабият, 1988. – Б. 3-142.). Тактап айтканда, Барпынын окуу программасына кирген «Айт, айт, десе», «Күн», «Шамал», «Дүнүйө» ж.б. ырлары бир гана сүрөткердин гана жеке байкоолорун чагылдырбастан, кылымдап жыйнаган кыргыз элинин диалектикалык көз карашын да толугу менен ичине алып турат. Демек, окутуу процессинде аталган акындардын чыгармаларына бир өнүттөн окшош кароого, тең ыкка салып барабар талдоого мүмкүн эмес. Алардын окуу программасына сунушталган чыгармасын талдоого алууда көркөм дөөлөттүк касиетин кемитип, эч бирин дал ушундай көз карашка ээ болуп калгандыгы үчүн төмөндөтүүгө, окурманга таасир этүүчү наркын бөксөртүүгө адабият мугалиминин акысы жок. Ошол себептен, адабият мугалими акындардын ар биринин таанып билүүсүнө да кылдат талдоо жүргүзүүгө, ал көз караштын көркөм чыгармада чагылуусуна терең мамиле кылууга милдеттүү. Көркөм материалга талдоо жүргүзүүдө методологиялык жактан мындай аракеттенүү мугалимдин адабий-педагогикалык ишмердүүлүгүн туура уюштурууга мүмкүндүк берет. Дүйнө таанымдын ар түрдүү болушу, доорлордун айырмаланышына гана жараша боло бербейт, ал бир доордун ичинде эле бир нече сүрөткерге да таандык болушу мүмкүн. Маселен, XX кылымдагы кыргыз жазма профессионал адабиятынын ичинен К.Тыныстанов менен А.Токомбаевдин чыгармачылыгын бир өнүттөн карап, окшош аныктама берип, өңдөш мазмунда түшүндүрүүгө мүмкүн эмес. Же болбосо, К.Баялиновдун «Көл боюнда» менен Ч.Айтматовдун «Гүлсараты» бир доордо, бирдей жанрда жазылса да, аталган эки повестке карата адабий талдоо эки башка нукта, эки башка жолдо, эки башка көркөм-философиялык жалпылоого ээ болот. Эми суроо коюлат, эмне себептен окуу программасына сунуш кылынган бардык адабий чыгармаларга методологиялык жактан бирдей талап коюуга болбойт?

Бир караганда, адабий чыгарманы талдоого карата мындай көз караштын болушу – мыйзамченемдүү. Бирок, аны адабияттын башка сабактардан айырмаланып турган өзгөчө табиятына байланыштырып карасак гана уникалдуу касиети менен бирге, көркөм өнөрдүн мазмунуна катылган өз алдынчалыгы жана табышмактуулугу даана көрүнөт. Адам турмушу кандай татаал, кандай көп кырдуу болсо, ал жашоону чагылдырган көркөм туунду да дал ошондой карама-каршылыктуу жана катаал касиетке ээ.

Адабий чыгармага талдоо жүргүзүүдө методологиялык жактан философиялык ой жорумдарга, көз караштарга чек коюуга азыркы демократиялык коомдо мүмкүн эмес. Бирок, аларды окуучуларга жеткирүүдө, ар бир чыгарманын көркөм-эстетикалык табиятын терең жана максаттуу түшүндүрүү үчүн жалпылаштырып берүү зарылдыгы коюлат. Албетте, жалпылаштырып талдоо, орто мектепте окутулуп үйрөтүлө турган чыгармаларды шарттуу түрдө бириктирүү болуп саналат. Ачыгын айтканда, мындай жалпылаштырууга кирген көркөм чыгармалардын ортосунда да айырмачылыктар, бирин-бири толуктабаган, коошпогон бөтөнчөлүктөр болуп калышы мүмкүн. Бирок, ага карабастан айрым чен-өлчөмдөр боюнча жалпылыктар бар экендиги талашсыз. Мына ошол жалпылыктарды талдоо процессинде философиялык бир бүтүндүккө бириктирип кароого, анализдөөгө эле эмес, ал аркылуу бул жашоо-тиричиликтеги айрым көрүнүштөрдү түшүнүүгө, баалоого жана турмуш чындыгын көркөм тыянактардын негизинде үйрөнүп, тарбияланууга кеңири жол ачылат.

Окуу программасы методологиялык аспектиде адабий чыгармаларды жиктештирбейт, аны ажыратуу окуу процессинин, адабият мугалиминин жана конкреттүү сабактын жүрүшүндөгү адабий талдоонун максатына жараша жүргүзүлөт.

Практикада көркөм материалды майда бөлүктөргө ажыратып алып талдоо адабият чыгармасын түшүнүүнү көп жагынан жеңилдетет. Азырынча бул бөлүктөрдүн экөөнүн карым-катышын жана мамилесин түшүндүрүүчү бир процесске көңүл буралы: «Турмуш анын фактылары таасир аркылуу жазуучунун аң-сезимине кирет, белгилүү бир ой туудурат, б.а., идея жаралат. Аягында көркөм чыгарма катарында биздин көз алдыбызда пайда болот. Демек, бул жерде да көркөм чыгарма турмуштун, кишинин аң-сезиминдеги чагылышы түрүндө жарыкка келерин көрөбүз» (Борбугулов М. Адабият теориясы. – Б.: Шам, 1996. –Б. 52.).

Анткени адабият сабагында көркөм чыгармага талдоо жүргүзүү бул материалды эле окуп-үйрөнүү эмес, ал белгиленген саатта сабакты уюштуруу, эстетикалык-теориялык билим берүү, учур талабына шайкеш келген тарбиялоо да болуп саналат. Демек, адабият сабагында чыгармага көркөм-эстетикалык талдоо жүргүзүү аркылуу материалдын мазмунундагы же формасындагы өзгөчөлүктөрдү гана таанып-билүү, үйрөнүү менен чектелбестен, андагы поэтикалык дөөлөттүн нарк-насилине байланыштуу философиялык жагын төмөнкүдөй бөлүштүрүүгө болот: Турмуштук-адеп-ахлактык (1); социалдык-прагматикалык (2); позитивдүү-эстетикалык (3); саясий-эстетикалык (4); диний-мистикалык (5).

Мындай бөлүштүрүү окуу программасында орун алган чыгармалардын авторлорунун дүйнө таануу, философиялык ой жоруму, реалдуу турмуш чындыгын бере билүү ыгына гана байланыштуу болбостон, окутуп жаткан мектеп окуучусуна кандай өнүттөн билим-тарбиялоого умтулган аракетине,

сабактын максатына карата да чечилет. Маселен, Калыгулдун, Арстанбектин, Молдо Кылычтын окуу программасына кирген чыгармаларына талдоо жүргүзгөндө, мугалим ислам түшүнүктөрү жөнүндө, анын адамдын аң-сезимине тийгизген таасири тууралуу, диндеги адеп-ахлак ж.б. маселелерге токтолуп, аталган сүрөткерлердин көркөм токулмаларындагы ордун айтуу зарыл. Эгерде чыгармаларды анализдөөдө акындардын көркөм-эстетикалык кабылдоолорундагы диндин таасирин, мугалим кепке албай койсо, анда ал чыгармалардын көркөм-эстетикалык дөөлөтүн, кудуретин толук бере албайт. Көркөм материалдын нарк-насили төмөндөп, сүрөткерлерге таандык жекече өзгөчөлүгү кемийт. Окуучулар үчүн өздөштүрүүгө маанилүү болуп турган Калыгулдун, Арстанбектен же башкалардан айырмаланган автордун индивидуалдуулугу ачылбай, өзгөчө касиети менен окурмандарга жетпей калат. Демек, диний көз караш же мистикалык ой жорум, кабылдоо аркылуу өзүнүн көркөм-эстетикалык мурасын калтыра алган авторлордун чыгармаларын дал ушул философиялык-методологиялык багытта чечип түшүндүрүп берүү мыйзам - ченемдүү.

Мына биз белгилеп өткөн диний-мистикалык мааниге ээ методологиялык критерий ушул сыяктуу маселелерди ичине алат. Бирок окуу программасына кирген бардык көркөм чыгармаларды ушул методологиялык принцип менен аныктап, талдоо жүргүзүү, учурунда дал ушул ык аркылуу чечмелеп жеткирүүгө болбойт. Мисалга, айрым чыгармалар күнүмдүк турмуш-тиричиликте кездешип жаткан окуяларга таянып, ошол көрүнүштү көркөм баяндоо менен окуучулар үчүн маанилүү болуп саналган адеп-ахлак проблемаларын чече алат. Маселен, VII класста Т.Сыдыкбековдун «Акылман куудул», Б.Жакиевдин «Атанын тагдыры», Т.Касымбековдун «Адам болгум келет», IX класста М.Элебаевдин «Кыйын кезен», Т.Сыдыкбековдун «Гоо балдары», А.Саспаевдин «Татым туз», «Сарала ит», Ө.Даникеевдин «Кыздын сыры» ж.б. чыгармалар жанрынын ар түрдүүлүгүнө карабастан, көркөм-эстетикалык, адеп-ахлактык проблемалар терең жалпылаштырылат.

Философиялык-методологиялык принциптин көркөм чыгармага талдоо жүргүзүүдө канчалык туура экендигин, аны чыгармага анализ жасаганда айланып өтүүгө эч мүмкүн эместигин бир мисал менен чечмелеп берели. Орто мектептин XI классына Ч.Айтматовдун өмүрү, чыгармачылыгы менен бирдикте бир топ көркөм чыгармалары сунуш этилген. Алардын арасында «Гүлсарат» повести да бар. Повесттин ичине үнүлүп киргенде, аны бир көз караш менен анализдеп берүүгө мүмкүн эмес жагдайлар кездешет. Кадим турмуштун өзүндөгүдөй татаалдыкка ээ, ар бир адам, алардын ичинде ошол катаал жашоо-тиричиликке жаңыдан кадам таштап жаткан XI класстын ар бир окуучусу жан дүйнөсүнө, адеп-ахлак түшүнүгүнө, нарк-насиле жараша өлчөнүп, баалануучу кырдаалдар көп. Бул жерде, анын баарын санап отуруунун жана деталдаштырып

карап чыгуунун зарылдыгы жок. Жогоруда айтылып жаткан методологиялык принципке тикелей катышы бар, ар бир окуучунун адеп-ахлактык чен-өлчөмү менен гана бычыла турган бир кырдаалга токтололу, ал – чыгармада Танабайдын «түн катып» жүрүшү. Турмуш-тиричиликтин татаалдыгы мына ушунда, белгиленген кырдаалга ар бир окуучу ар түрдүү жооп берет. Бири Танабай тарабында туруп, анын «түн каткан жүрүшүн» актаса, экинчиси мындай ой-пикирдин каршы жагында болуп, аны ушул «кылыгы» үчүн кечирбейт.

Көпчүлүк мугалимдер көркөм чыгармага терең адабий талдоо жүргүзгөн адабиятчылардын көз караштарына кошулуп кетип, ал негизги чындык катары берилген учурлар бар. Турмушта, балким, Танабайдыкы туурадыр, бирок чоң жашоого жаңыдан кадам таштап жаткан жаш муундар, мектеп окуучулары үчүн, анын аракетин оң деп, ошондой жашоо образды насыкаттоого болбойт, үгүттөө көптөгөн жаштарга терс таасирин тийгизиши мүмкүн. Анткени турмуштук көрүнүштү баалоо тажрыйбасы жетишсиз окуучуларга аны оң көрүнүш катары үгүттөө, барып-келип көпчүлүк учурда андай аракетти механикалык түрдө кайталоого алып келиши толук ыктымал.

Ошол себептен, аны көркөм чыгарманын ичинен талдаган учурда, мугалим турмуштун өзүнө, ар бир окуучунун адеп-ахлактык мүмкүнчүлүгүнө кайрылганы, философиялык жактан туура методологиялык принцип болуп саналат. Ошондуктан көркөм чыгарманы талдоо – турмуштун өзүндөй эле, бардык көрүнүшкө, кубулушка өз баасын берүүгө үйрөтүү. Окуучуларды сезими, кыялы жана ишеними менен көркөм чыгармага баа берүүгө каныктыруу. Аны үйрөнүүдө ар бирине толук эркиндик берүү, өз оюн айта билүүгө жана пикирин башкалар менен бөлүшүүгө, талкуулоого мүмкүнчүлүк түзүү адеп-ахлактык методологиялык принцип менен толук коштолот.

Адабияттар:

1. Советский энциклопедический словарь – М.: Советская энциклопедия, 1988. – С 797.
2. Современный философский словарь. – Л.-М.: Панпринт, 1998, - С. 487-488.
3. Крившенко Л.П., Вайндорф-Сысоева М.Е. Методология педагогики и методы педагогических исследований. //В кн.: Педагогика, под ред. Л.П. Крившенко.- М.: Проспект, 2009. –С. 49-50
4. Кыргыз адабиятынын программасы. V-XI класстар үчүн. – Б.: Педагогика, 2006. – Б. 10.
5. Султанов О. Түбөлүк кенч. //Китепте: Сатылганов Т. Чыгармалардын эки томдук жыйнагы. –Ф.: Адабият, 1989, 1-том. –Б. 8-9.
6. Саманчин Т. Арстанбек. // Китепте: Арстанбек. Ырлар. – Б.: КЭ, 1994. – Б.162-163.
7. Даутов К. Таланттар жана тагдырлар.– Ф.: Адабият, 1988. – Б. 3-142.
8. Борбугулов М. Адабият теориясы.– Б.: Шам, 1996.– Б. 52.

Рецензент: д.пед.н. Муканбетова А.С.